

Prikaz knjige »Textgrammatik – Textsemantik – Textstilistik. Ein textlinguistisches Repetitorium« Stojana Bračića, Ulle Fix i Albrechta Greula
Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za germanistiko z nederlandistiko in skandinavistiko, 2007., 133 stranice

Knjiga *Textgrammatik – Textsemantik – Textstilistik. Ein textlinguistisches Repetitorium* koncipirana je kao pregled relevantnih područja tekstne lingvistike. Djelo obuhvaća tri velike tematske cjeline: tekstnu gramatiku (str. 5–15) autora Albrechta Greula, tekstnu semantiku (str. 17–94) autora Stojana Bračića te tekstnu stilistiku (str. 95–127) Ulle Fix. Svaka se cjelina sastoji od uvodnoga dijela u kojem je izložen središnji pojam rada, središnjega dijela razrađenog kroz nekoliko poglavlja i zadataka koji zorno ilustriraju predstavljene teorijske postavke.

U uvodnome dijelu prve cjeline (str. 5–6) definiran je predmet proučavanja tekstne gramatike. Koherentnost teksta ostvaruje se na više načina (rekurencijom, junkcijom, izostavljanjem i razvijanjem), a tekstna je gramatika usmjerena na prva dva postupka – rekurenciju (postupak ponavljanja jezičnih elemenata na svim jezičnim razinama) i junkciju (povezivanje elemenata). Jedan od najvažnijih aksioma opisa na ovoj razini glasi: osnovna je jedinica tekstne gramatike rečenica, a slijed rečenica čini tekst. U središnjem dijelu cjeline (str. 6–12) izložen je pregled sredstava gramatike teksta. U prvome je poglavlju u kratkim crtama razrađena morfosintaktička rekurencija koja prikazuje kako se kategorije vremena i načina odražavaju na koherentnost teksta.

Drugo, a i ujedno najopširnije poglavlje ovoga dijela bavi se semantičkom rekurencijom, odnosno pitanjem kako je u tekstu različitim jezičnim znakovima moguće postići isto značenje. Prva je mogućnost *semantička kohezija s identičnim referentima* (njem. *semantische Kohäsion mit Referenzidentität*) kad se najmanje dva jezična znaka ili izraza u tekstu odnose na isti referentni objekt. Identične je referente moguće istaknuti na više načina. Najlakši je i najjasniji način ponavljanje leksema. No kako bi se iz stilističkih razloga izbjeglo takvo ponavljanje, identični se referenti mogu ostvariti i raznim jezičnim znakovima. U tom se slučaju koriste sljedeća sredstva: sinonimija, hiperonimija, hiponimija, metonimija, pronominalizacija te pokazne zamjenice (deikse). Druga je mogućnost *semantička kohezija bez identičnih referenata* ili *kontigvitet* (njem. *semantische Kohäsion ohne Referenzidentität: Kontiguität*) kada se referentni objekti koji nisu identični nalaze u blizini što se naziva i »semantičkom blizinom«. Treća je mogućnost *semantička kohezija na granici identičnih referenata* i *kontigviteta* (njem. *semantische Kohäsion zwischen Referenzidentität und Kontiguität*). Riječ je o referenciji između *skupa i elementa* (Menge–Element–Referenz), odnosno *dijela i cjeline* (Teil–Ganzes–Referenz). Treće se poglavlje bavi junkcijom i za ovaj postupak karakterističnim jezičnim znakovima ili izrazima koji se nazivaju junktori ili konektori.

U posljednjem dijelu prve cjeline (str. 12–15) analizirane su strukture na primjeru teksta »Anekdote« Heinricha von Kleista. Nakon analize teksta slijede zadaci i rješenja pojedinih zadataka.

Uvodni dio druge cjeline (17–21) daje odgovore na tri pitanja: što je semantika, što je semantika riječi, a što semantika rečenice, te po čemu se razlikuju semantički izrazi na trima jezičnim razinama – razini riječi, rečenice i razini teksta. S pomoću navedenih pitanja autor objašnjava pojam semantike teksta. Svaki je tekst komunikacijski čin koji sadrži misao vodilju ili ključnu informaciju. Tekst kao cjelina nositelj je glavne teme, a pojedine rečenice ili rečenični nizovi odnose se na određene teme ili podteme.

Središnji dio druge cjeline (str. 21–95) detaljno obrađuje dva fenomena semantičke kohezije teksta: podjelu rečenice na temu i remu koja se odražava i na razini teksta (*Thema–Rhema–Gliederung*) te tekstnu izotopiju (*Textisotopie*). Tekstna je izotopija grupiranje leksema u tekstu na osnovi specifičnog zajedničkog semantičkog obilježja, a ostvaruje se koreferencijskim lancima ili tematskim nizovima. Podjela rečenice na temu i remu analizira se posebno na razini rečenice, a posebno na razini teksta. Tematski i rematski dio na razini rečenice u usmenoj komunikaciji razlikuje se od onog u pismenoj komunikaciji. U usmenoj komunikaciji ključnu ulogu imaju prozodijski elementi, dok je u pismenom izražavanju značajan tzv. serijski kanon (*Serialisierungskanon*), ali i razina informativnosti teksta (*informative Gewichtigkeit*). Za njemački je jezik karakterističan linearni niz u kojem svako mjesto predstavlja određenu vrijednost gdje se unaprijed može očekivati koje će mjesto zauzeti pojedini rečenični dio. Na primjeru rečenica prikazane su zakonitosti slaganja rečenica u njemačkome, njihove moguće kombinacije i prihvatljiva odstupanja. Kao primjer odstupanja od norme navodi se postupak *izokvirivanja* (njem. *Ausklammerung*, tj. *Ausrahmung*). Iako bi u njemačkoj rečenici *Er hat lange und mit großem Interesse bewundert die schöne Stimme dieser Sängerin* particip trebao doći na posljednje mjesto, njegovo mjesto zauzima objekt. Izokvirivanje je, naime, postupak naknadnog dodavanja određenih rečeničnih dijelova čime rečenica dobiva novu komunikacijsku i stilističku vrijednost. Razrađeni su i kriteriji prema kojima se određuju granice između tematskog i rematskog dijela teksta. Na razini teksta autor razlikuje pet tipova tematske progresije. U slučaju *jednostavne linearne progresije* rema prve rečenice postaje temom druge rečenice što je tipično za pripovjedačke tekstove; kod *tematske progresije s temom koja se provlači kroz više rečenica* niz rečenica ima istu temu, a reme su im različite što je karakteristično za tekstove u leksikonima; *tematska progresija s izvedenim temama* tipična je za znanstveno–popularne, stručne i znanstvene tekstove koji jednu složenu temu obrađuju s različitih stajališta; *tematska progresija s rascjepkanom remom* sastoji se od dvostruke reme čije su dvije komponente ili više njih polazište za dvije samostalne progresije ili više njih. Ovaj tip progresije nije moguće sustavno provoditi na razini čitavog teksta, pa se kombinira s drugim vrstama tematske progresije. Za posljednji je tip, *tematsku progresiju s jednim tematskim skokom*, specifično da se određene teme mogu razrađivati kroz više poglavlja, odjednom nestati, pa se ponovno pojaviti što je svojstveno opsežnijim, napose beletrističkim tekstovima. Slijedi detaljna analiza teksta kojoj

prethodi autorovo predstavljanje odabranog teksta te ciljeva i metoda analize. Na primjeru teksta autor prikazuje kompleksnost odnosa unutar teksta, različite načine povezivanja njegovih dijelova, te dinamiku odnosa teme i reme. U analizi je prikazana slojevitost tematske progresije, a ovaj dio rada zaokružuju autorovi zaključni komentari.

Fenomen tekstne izotopije obrađuje se na primjeru teksta korištenog u prethodnoj analizi. Tri su težišta autorova promatranja: izotopija kao koreferentni lanac ili tematski niz, razina monosemiranja koja je u opreci s razinom globalnoga specificiranja, i složena izotopija na granici sintakse i stilistike (primjer kada jedan leksem u tekstu ima više funkcija, tj. dobiva više značenja ovisno o kontekstu). Svaki je teorijski dio popraćen odgovarajućim zadacima i primjerima, a različiti shematski prikazi dodatno olakšavaju razumijevanje teorije i iznesenih podjela.

Treći dio knjige posvećen je tekstnoj stilistici. Kao i u prethodne dvije cjeline u uvodnom se dijelu (str. 95–97) iznose i razrađuju temeljne postavke područja koje se obrađuje. Nakon pobližeg određenja teksta i značenja tekstnosti, autorica ističe kako se povezanost stilistike i tekstne lingvistike ne može dovesti u pitanje; osim što imaju zajednički predmet proučavanja, stil se ostvaruje tek u tekstu. Iako postoje i neke univerzalne karakteristike pojedinog stila prema kojima se prepoznaju i kategoriziraju određene vrste tekstova, svaki stil odlikuju neke posebnosti.

U središnjem dijelu ove cjeline (str. 97–127) obrađene su stilske figure s pomoću kojih se postiže kohezija i koherentnost teksta. Autorica razlikuje dvije velike skupine stilskih figura – sredstva vezana uz rečenicu (*satzgebundene Mittel*) i sredstva vezana uz riječ (*wortgebundene Mittel*) koja se još nazivaju *tropi*. Uz rečenicu se vežu figure dodavanja (*Mittel der Hinzufügung*) poput anafore, oksimorona, paradoksa ili polisindetona, i figure izostavljanja (*Mittel der Auslassung*) poput elipse, izoliranja, aposiopeze i zeugme. Za riječ su specifične figure metafora, personifikacija, sinestezija, sinegdoha i metonimija.

Treće poglavlje posvećeno je fonostilističkim sredstvima: ritmu, rimi, onomatopeji i glasovnoj simbolici (*Lautsymbolik*), dok su u četvrtom poglavlju obrađena sredstva i postupci oblikovanja stilske cjeline (*Mittel und Verfahren der Herstellung des Stilganzen*).

Na kraju druge i treće tematske cjeline navedeni su izvori kojima su se autori koristili u analizi primjera, a na kraju knjige nalazi se popis literature i kazalo pojmova.

Ova knjiga pruža cjelovit uvid u tri navedena područja tekstne lingvistike. U uvodu svakog od tri dijela jasno su definirani najvažniji pojmovi neophodni za razumijevanje problematike rada. Uz pomno razradenu teorijsku okosnicu svako je poglavlje upotpunjeno primjerima odgovarajućih tekstova i popraćeno detaljnim analizama i zadacima. Budući da je vrlo pregledno strukturirana, ova će knjiga zasigurno poslužiti kao praktičan udžbenik za uvod u studij tekstne lingvistike. No ovaj je priručnik mnogo više od udžbenika; ovim su radom autori uvelike pridonijeli proučavanju ove jezikoslovne grane.

Aleksandra Šćukanec